

**Basisinformatie voor soortenfiches van Bijlage IV soorten van de
Habitatrichtlijn, aanwezig in Vlaanderen.**

Anny Anselin & Dirk Bauwens

Inleiding

In het kader van het opstellen van educatieve fiches van de diersoorten die vallen onder de Bijlage IV van de Europese Habitatrichtlijn, werd aan het Instituut gevraagd om gestructureerde informatie te verschaffen over 19 soorten die in Vlaanderen voorkomen. Het betreft 13 zoogdieren (waarvan 11 vleermuizen) 5 amfibieënsoorten en één reptielensoort.

De soortteksten werden op dezelfde wijze gestructureerd als deze gemaakt voor de soorten van Bijlage I van de richtlijn. Volgende hoofdstukjes komen aan bod: kenmerken, verspreiding (Europa en Vlaanderen), ecologie (habitat, gedrag,..), wettelijke bescherming, Rode Lijst-categorie (voor Vlaanderen), bedreigingen, beschermingsmaatregelen en Referenties.

De volgorde van de soortteksten is deze van de soorten zoals ze in de Bijlagelijst zijn opgenomen. De tekst over de Bever, *Castor fiber*, werd opgemaakt door Geert Rossaert (Afd Natuur, Buitendienst Vlaams-Brabant) en is reeds in het bezit van Afd. Natuur, Hoofdzetel Brussel. Ze is niet opgenomen in deze nota.

Gewone baardvleermuis, Brandts vleermuis

Myotis mystacinus, Myotis brandtii

Kenmerken

Deze twee soorten zijn erg moeilijk van elkaar te onderscheiden en worden daarom samen behandeld. Het zijn kleine soorten met een vleugelspanwijdte van ca. 20 cm. Ze hebben tamelijk korte oren, een zeer lichtgrijze buik en een grijsbruine rug. Snuit, oren en onderarmen zijn donker gekleurd.

Verspreiding

Beide soorten worden over vrijwel gans Europa aangetroffen. Tijdens de winter wordt de Gewone baardvleermuis op meerdere plaatsen in Vlaanderen aangetroffen. In de zomer wordt ze weinig frequent opgemerkt. Een aantal kolonies zijn bekend van zolders en uit holle bomen. Van de Brandts vleermuis zijn slechts schaarse gegevens beschikbaar van dieren die tijdens de wintertellingen met zekerheid konden gedetermineerd worden. De verhouding tussen de aantallen exemplaren van beide soorten wordt in Vlaanderen geschat op 85% Gewone baardvleermuis en 15% Brandts vleermuis.

Ecologie

Beide soorten overwinteren in ijskelders, forten, mergelgroeven en andere ondergrondse kelders, waarbij ze een voorkeur vertonen voor koelere plaatsen. Tijdens de zomer vertoeven ze in bosrijke gebieden. Ze rusten in spleten en holtes in bomen en foerageren op relatief lage hoogte bospaden, kapvlakten en langs bosranden jaagt.

Wettelijke bescherming

- Conventie van Bern
- Conventie van Bonn
- Bijlage IV van de Habitatrichtlijn
- Beschermd soort in Vlaanderen

Rode lijst-categorie:

Gewone baardvleermuis: vermoedelijk bedreigd

Brandts vleermuis: bedreigd

Bedreigingen

Beschermingsmaatregelen

Bescherming van de overwinteringsplaatsen. Een meer natuurgericht bosbeheer zou deze soorten vermoedelijk ten goede komen.

Referenties

Criel et al. (1994), Limpens et al. (1997), Stebbings (1988),
<http://zwg.atlas.tripod.com/soorten/chiroptera.htm>

Watervleermuis

Myotis daubentonii

Kenmerken

Een relatief kleine soort met een vleugelspanwijdte van 24-28 cm. De grijswitte buik contrasteert vrij sterk met de donkerbruine rugzijde. De snuit is roze tot bruin. Dieren in winterslaap zijn herkenbaar aan de grote voeten en vrij lichte snuit en oren.

Verspreiding

De Watervleermuis komt voor over vrijwel gans Europa. In Vlaanderen is het een van de algemeenste soorten vleermuizen, die men foeragerend kan aantreffen boven bijna elke vijver of plas.

Ecologie

Deze soort overwintert in kelders, forten, groeven en andere koele, vochtige ondergrondse ruimten met een relatief constante temperatuur. Tijdens de zomer verblijven ze vooral in holle bomen maar ook in zolders, spleten onder bruggen, bunkers en forten. Deze dieren foerageren op geringe hoogte (tot ca 30 cm) boven het oppervlak van allerlei waterpartijen (vijvers, kanalen, rivieren en kleine beekjes).

Wettelijke bescherming

- Conventie van Bern
- Conventie van Bonn
- Bijlage IV van de Habitatrichtlijn
- Beschermde soort in Vlaanderen

Rode lijst-categorie: momenteel niet bedreigd

Referenties

Limpens et al. (1997), Stebbings (1988),
<http://zwg.atlas.tripod.com/soorten/chiroptera.htm>

Franjestaart

Myotis nattereri

Kenmerken

Een relatief kleine soort met een vleugelspanwijdte van 24-28 cm. Deze soort is herkenbaar aan zijn roze snuit, de vrij lange enigszins doorschijnende oren en de opvallend licht grijsbruine vlieghuid.

Verspreiding

De Franjestaart komt voor over vrijwel gans Europa. Ze wordt over vrijwel het gehele verspreidingsgebied beschouwd als zeldzaam en bedreigd, al is dit vermoedelijk deels te wijten aan de gebrekkige kennis van deze moeilijk waarneembare soort. Op meerdere plaatsen in Vlaanderen is het aantal overwinterende dieren recent zeer sterk toegenomen. Het aantal waarnemingen van deze soort tijdens de zomerperiode neemt de laatste jaren toe en recent werd één kraamkolonie vastgesteld.

Ecologie

Deze vleermuis overwintert in kelders, forten, ijskelders, groeven en grotten, waar ze meestal wegkruipen in spleten en holtes. In de zomer verblijven ze in grotten, kelders en zolders, maar frequent ook in boomholtes. Sommige buitenlandse onderzoekers beschouwen deze soort als een typische bewoner van oude loofbossen.

Franjestaarten zouden vooral foerageren boven kleine beekjes, dreven en vijvers gelegen in oude bossen.

Wettelijke bescherming

- Conventie van Bern
- Conventie van Bonn
- Bijlage IV van de Habitatrichtlijn
- Beschermde soort in Vlaanderen

Rode lijst-categorie: bedreigd

Bedreigingen

Neemt stelselmatig in aantal toe in de winterverblijfplaatsen toe. Toch blijft dit een bedreigde soort vermits er ook zo goed als geen gegevens zijn van zomerverblijfplaatsen, niettegenstaande intensief onderzoek.

Beschermingsmaatregelen

Bescherming van de overwinteringsplaatsen. Strikte bescherming van kraamkolonies (wanneer deze zouden ontdekt worden).

Referenties

Criel et al. (1994), Limpens et al. (1997), Stebbings (1988),
<http://zwg.atlas.tripod.com/soorten/chiroptera.htm>

Gewone grootoorvleermuis

Plecotus auritus

Kenmerken

Middelgrote vleermuis met een grijsbruine tot lichtbruine vacht en met als meest opvallende kenmerk de grote oren. Tijdens de winterslaap plooiën ze die onder hun vleugels zodat hierdoor enkel de lange spitse tragus te zien is. De soort heeft een duidelijk gezwollen snuit.

Verspreiding

In Europa komt de Gewone grootoorvleermuis overal verspreid voor, met uitzondering van Noord-Scandinavië.

In Vlaanderen komt de soort overal verspreid voor.

Ecologie

Deze soort overwintert in kelders, forten, groeven ijskelders en andere koele ruimten. Ze kiezen veelal dicht bij de ingang gelegen plaatsen waar ze onderhevig zijn aan sterke wisselingen in temperatuur, luchtvochtigheid en lichtintensiteit. Tijdens de zomer verblijven ze vooral in holle bomen, nestkasten en zolders. Ze foerageren meestal in parklandschappen waarbij ze in diverse soorten bossen jagen. Grootoren behoren met hun brede vleugels en zachte fluisterzonde tot soorten die hun prooi eerder van de vegetatie 'plukken' (gleaners) dan in de lucht.

Wettelijke bescherming

- Conventie van Bern, Bijlage II
- Conventie van Bonn, Bijlage II
- Habitatrichtlijn, Bijlage IV
- Beschermd soort in Vlaanderen

Rode lijst-categorie:

Vermoedelijk bedreigd.

Bedreigingen

Beschadiging en verstoring van verblijfplaatsen en kwaliteitsvermindering jachtgebieden.

Beschermingsmaatregelen

Bescherming en beheer van verblijfplaatsen (zolders, ijskelders en andere ondergrondse verblijven) en behoud of verbetering kwaliteit voedselgebieden.

Referenties

Criel et al. (1994), Limpens et al. (1997), Stebbings (1988), <http://zwg.atlas.tripod.com/soorten/chiroptera.htm>

Grijze grootoorvleermuis

Plecotus austriacus

Kenmerken

Deze soort lijkt zeer sterk op de Grote grootoorvleermuis, doch heeft een eerder donkergrijze vacht, waardoor er een sterk contrast optreedt met de lichtere buik. Ook de snuit is erg donker, maar geen sluitend kenmerk. Er is wel een verschil in duimlengte. In vlucht zijn beide soorten niet van elkaar te onderscheiden.

Verspreiding

De Grijze grootoorvleermuis heeft binnen Europa een overwegend Zuid- en Middeneuropese verspreiding. De noordgrens loopt van Zuid-Engeland over Noord-Duitsland naar het oosten. In Vlaanderen is de soort weinig verspreid.

Ecologie

Gezien beide soorten in de vlucht niet van elkaar te onderscheiden zijn, is over de specifieke biotoopkeuze nog weinig bekend. In de zomer verblijft de soort in zolders en waarschijnlijk ook in boomholtes. 's Winters vindt men de Grijze grootoorvleermuis in bunkers, forten, mergelgroeven, andere ondergrondse ruimten en (kerk)zolders.

Wettelijke bescherming

- Conventie van Bern, Bijlage II
- Conventie van Bonn, Bijlage II
- Habitatrichtlijn, Bijlage IV
- Beschermde soort in Vlaanderen

Rode lijst-categorie:

Ernstig bedreigd.

Bedreigingen

Beschadiging en verstoring van verblijfplaatsen en kwaliteitsvermindering jachtgebieden.

Beschermingsmaatregelen

Bescherming van de overwinteringsplaatsen, vooral dan in de gebouwen.

Referenties

Criel et al. (1994), Limpens et al. (1997), Stebbings (1988),
<http://zwg.atlas.tripod.com/soorten/chiroptera.htm>

Gewone dwergvleermuis

Pipistrellus pipistrellus

Kenmerken

De Gewone dwergvleermuis is de kleinste vleermuissoort van Europa. De kleur van de vacht is donkerbruin met een iets lichtere buik. De snuit en de oren zijn zeer donker.

Verspreiding

De soort komt vrijwel overal in Europa voor met uitzondering van het noorden van Scandinavië en Rusland. In Vlaanderen is het de meest algemeen voorkomende vleermuissoort.

Ecologie

Verblijfplaatsen van de Gewone dwergvleermuis bevinden zich voornamelijk in gebouwen (spouwen, zolders, onder dakpannen, achterdakschilden en zelfs geregeld achter reclamepanelen die we aantreffen tegen gevels. De soort jaagt in zeer diverse milieu's zoals tuinen, bossen, boven vijvers en langsheen wegen. Ook in grote steden komt de Gewone dwergvleermuis voor. De kolonies kunnen zich in de loop van de zomer soms verplaatsen.

Wettelijke bescherming

- Conventie van Bern, Bijlage II
- Conventie van Bonn, Bijlage II
- Habitatrichtlijn, Bijlage IV
- Beschermde soort in Vlaanderen

Rode lijst-categorie:

Niet bedreigd

Beschermingsmaatregelen

Instandhouding van de verblijfsplaatsen. Educatie naar eigenaars met kolonies van deze soort in hun woning.

Referenties

Criel et al. (1994), Limpens et al. (1997), Stebbings (1988),
<http://zwg.atlas.tripod.com/soorten/chiroptera.htm>

Ruige dwergvleermuis

Pipistrellus nathusii

Kenmerken

Deze soort lijkt sterk op de Gewone dwergvleermuis maar is iets groter en forser gebouwd. Het belangrijkste verschil is de lengte van de vijfde en derde vinger.

Verspreiding

De verspreiding van deze soort is waarschijnlijk nog onvolledig gekend, maar het centrum ligt vooral in Midden- en oost-Europa. In tegenstelling tot de Gewone dwergvleermuis ontbreekt de Ruige dwergvleermuis in grote delen van Mediterraan Europa, de Britse Eilanden en Scandinavië. In Vlaanderen komt de soort verspreid voor, maar is voorlopig nog onvoldoende onderzocht om een duidelijke verspreiding te kunnen formuleren.

Ecologie

Zoals de Gewone dwergvleermuis is de soort ook een gebruiker van diverse terreinen, maar lijkt toch een voorkeur te hebben voor een bosrijke omgeving. De soort verblijft zomers weinig in gebouwen, maar vooral in boomholten, vogel- en vleermuiskasten. De nabijheid van water zou van belang zijn. 's Winters wordt de soort geregeld in de directe omgeving van gebouwen gevonden, o.a. in houtstapels of tussen planken.

Wettelijke bescherming

- Conventie van Bern, Bijlage II
- Conventie van Bonn, Bijlage II
- Habitatrichtlijn, Bijlage IV
- Beschermd soort in Vlaanderen

Rode lijst-categorie:

Vermoedelijk bedreigd

Bedreigingen

Verstoring van verblijfplaatsen

Beschermingsmaatregelen

Bescherming van alle mogelijke kraamkolonies en verblijfplaatsen.

Referenties

Criel et al. (1994), Limpens et al. (1997), Stebbings (1988),
<http://zwg.atlas.tripod.com/soorten/chiroptera.htm>

Laatvlieger

Eptesicus serotinus

Kenmerken

De Laatvlieger is een vrij grote vleermuis met donkerbruine rug, lichtbruine buik en een donkere snuit en oren. Een opvallend kenmerk is de staart die ongeveer een halve centimeter uitsteekt. Ze bezitten brede vleugels en vliegen hierdoor relatief langzaam.

Verspreiding

De Laatvlieger is een soort die algemeen voorkomt in een groot deel van Europa, westelijk tot zuid-Engeland. Ze is afwezig in Scandinavië.

In Vlaanderen komt de Laatvlieger overal verspreid, doch weinig algemeen voor.

Ecologie

De laatvlieger verkiest verblijfplaatsen in of tegen allerlei typen gebouwen. 's Zomers worden kolonies gevormd op o.a. warme kerkzolders of in spouwmuren. 's Winters worden ondergrondse ruimten (grotten, kelders, forten) weinig als verblijfplaats gebruikt. Solitaire dieren worden aangetroffen onder dakbedekingen of op zolders. De Laatvlieger jaagt voornamelijk op grote insecten in boomloze gebieden of parklandschappen, soms enkele kilometer verwijderd van het dagverblijf. De soort vliegt vrij traag en voert glijvluchten laag boven de grond uit. In stedelijk gebied wordt de soort dikwijls jagend rond straatlantaarns gezien.

Wettelijke bescherming

- Conventie van Bern, Bijlage II
- Conventie van Bonn, Bijlage II
- Habitatrichtlijn, Bijlage IV
- Beschermde soort in Vlaanderen

Rode lijst-categorie:

Niet bedreigd

Beschermingsmaatregelen

Instandhouding van de verblijfsplaatsen. Beschermingsmaatregelen dringen zich op bij het restaureren van (kerk)zolders.

Referenties

Criel et al. (1994), Limpens et al. (1997), Stebbings (1988),
<http://zwg.atlas.tripod.com/soorten/chiroptera.htm>

Tweekleurige vleermuis

Vespertilio murinus

Kenmerken

Deze soort lijkt erg op de Laatvlieger maar de donkerbruine vacht heeft iets lichtere haarpunten.

Verspreiding

In Europa komt de Tweekleurige vleermuis hoofdzakelijk voor in een gebied tussen zuid-Scandinavië, de lijn Estland-Griekenland, tot noord-Italië en oost-Frankrijk.

België ligt aan de westelijke rand van het verspreidingsgebied.

De soort komt slechts zeer sporadisch voor in Vlaanderen en dan enkel tijdens de trekperiode. Aan de kust werd recent een kleine kolonie aangetroffen.

Ecologie

De Tweekleurige vleermuis vertoont uitgesproken trekbewegingen, waarbij grote afstanden tussen winter- en zomerverblijven worden afgelegd. Over de verdere levenswijze is weinig bekend. De dieren houden zich overdag op in gebouwen en boomholten.

Wettelijke bescherming

- Conventie van Bern, Bijlage II
- Conventie van Bonn, Bijlage II
- Habitatrichtlijn, Bijlage IV
- Beschermde soort in Vlaanderen

Rode lijst-categorie:

Niet bedreigd

Beschermingsmaatregelen

Instandhouding van de verblijfsplaatsen.

Referenties

Criel et al. (1994), Limpens et al. (1997), Stebbings (1988),
<http://zwg.atlas.tripod.com/soorten/chiroptera.htm>

Rosse vleermuis

Nyctalus noctula

Kenmerken

De rosse (tot roodbruine) kleur van de vacht is het typisch kenmerk van de soort. Ook de paddestoelvormige tragus is nogal opvallend. Deze soort heeft ook vrij smalle vleugels en heeft een snelle vlucht.

Verspreiding

In Europa komt de soort algemeen verspreid voor, maar is afwezig in het grootste deel van Scandinavië en weinig algemeen tot ontbrekend in het Middellands Zeegebied.

De Rosse vleermuis komt verspreid, maar weinig talrijk voor over heel Vlaanderen.

Ecologie

De Rosse Vleermuis is een uitgesproken bosbewoner, zowel van loof- als gemengd bos. De soort verblijft in de zomer bijna uitsluitend in boomholten, maar uitzonderlijk kunnen ook kolonies in gebouwen voorkomen. Een zelfde kolonie gebruikt een groot aantal boomholten. Ook tijdens de winter worden meestal holle bomen gebruikt als verblijfplaats. Hierbij gaat de voorkeur naar boomholten met een dikke wand en een kleine opening, die daardoor klimatologisch het meest geschikt zijn. De Rosse vleermuis jaagt met hoge snelheid op grote hoogte (tot meer dan 100 m).

Wettelijke bescherming

- Conventie van Bern, Bijlage II
- Conventie van Bonn, Bijlage II
- Habitatrichtlijn, Bijlage IV
- Beschermde soort in Vlaanderen

Rode lijst-categorie:

Niet bedreigd?

Bedreigingen

Vergelijking met oude gegevens blijkt deze soort duidelijk minder algemeen te zijn dan ongeveer 50 jaar geleden.

Beschermingsmaatregelen

Instandhouding van de verblijfsplaatsen, aanpassing bosbeheer met name naar exoten toe. Het onderdoordacht kappen van exotische boomsoorten zoals de Amerikaanse Eik heeft reeds een zware tol geeist onder deze boombewonende soort.

Referenties

Criel et al. (1994), Limpens et al. (1997), Stebbings (1988),
<http://zwg.atlas.tripod.com/soorten/chiroptera.htm>

Hazelmuis

Muscardinus avellanarius

Kenmerken

De Hazelmuis is in Vlaanderen de kleinste vertegenwoordiger van de slaapmuizen, en heeft ongeveer de grootte van een Bosmuis. Het dier heeft een zeer pluizig uitzicht door zijn oranjebruine (hazelnootrosse) donzige vacht. Ook de staart is pluizig.

Verspreiding

De Hazelmuis komt in Europa vooral voor in het centraal en zuidoostelijk deel, met als westgrens ZW-Frankrijk en als noordgrens Zuid-Zweden.

In Vlaanderen is het voorkomen van de soort beperkt tot de provincies Vlaams-Brabant en Limburg, o.a. in de buurt van Hasselt, op de Sint-Pietersberg en nabij Glabbeek. De verspreiding is waarschijnlijk nog onvoldoende gekend.

Ecologie

De Hazelmuis wordt voornamelijk gevonden in stuctuurrijke, gemengde bossen en struweelrijke bosranden. De soort maakt een broednest bij voorkeur in stekelige struiken zoals bramen en sleedoorn. In het koude seizoen houdt de Hazelmuis een winterslaap in een speciaal daarvoor op de grond gemaakt winternest. De populatiedichtheden zijn meestal zeer laag zodat uitsterven van de populaties gemakkelijk kan voorkomen indien er binnen het habitat barrières optreden. De Hazelmuis is bovendien zeer gevoelig voor het klimaat zowel direkt (koud weer beperkt de foerageeractiviteit en het dier gaat in gedeeltelijk torpor) als indirect door de invloed van zon en temperatuur op het rijpen van haar voedsel dat voor het hoofdaandeel bestaat uit vruchten, zaden en noten.

Wettelijke bescherming

- Conventie van Bern, Bijlage III
- Bijlage IV van de Habitatrictlijn
- Beschermde soort in Vlaanderen

Rode lijst-categorie:

Bedreigd

Beschermingsmaatregelen

Meer natuurgericht bosbeheer met aandacht aan structuurdiversiteit van de bosranden (bevorderen van de ontwikkeling warrige doornrijke struwelen en heggen met vruchtdragende struiken) en aan gevarieerde extensief beheerde bestanden in diverse ontwikkelingsfasen.

Referenties

Criel et al. (1994), Limpens et al. (1997), Stebbings (1988),
<http://zwg.atlas.tripod.com/soorten/chiroptera.htm>

Hamster

Cricetus cricetus

Kenmerken

De Hamster is een knaagdier ter grootte van een eekhoorn. Het dier heeft een oranjebruine vacht, die geleidelijk van de flank naar de rug donkerder wordt. De onderzijde is hoofdzakelijk zwart en de poten zijn wit. De staart is kort.

Verspreiding

In Europa komen twee ondersoorten voor, *C.c. nehringi* in België, Nederland en Duitsland en *C.c. cricetus* in Tchechië, Slowakije, Polen, Hongarije en Bulgarije. In Vlaanderen werd de soort grondig geïnventariseerd in Vlaams Brabant vanaf 1998 in het kader van een opdracht van AMINAL, Afdeling Natuur aan "De Wielewaal"(nu Natuurpunt), in 1999 verder uitgebreid tot Limburg met steun van LIKONA. In Limburg werden nog drie populaties gevonden, in Vlaams Brabant twee populaties.

Ecologie

De Hamster komt prefereert als habitat akkers en uitgestrekte landbouwgebieden met substraatloze, goed gedraineerde leembodems met textuur, verwerings of structuur B-horizont. Het zijn solitair levende dieren en ieder dier bouwt een eigen burcht. Een burcht bestaat uit een nestkamer en een voorraadkamer verbonden door talrijke horizontale gangen. Het is voornamelijk een planten- en graaneter die vooral voedsel zoekt s'avonds en s'morgens vroeg. Graan vormt een belangrijke component van de wintervoorraad. In het koude seizoen doet de Hamster een winterslaap.

Wettelijke bescherming

- Conventie van Bern, Bijlage II
- Bijlage IV van de Habitatrichtlijn
- Beschermd soort in Vlaanderen

Rode lijst-categorie:

Ernstig bedreigd

Beschermingsmaatregelen

Vrijwaren van het habitat. Nauwkeurig opvolgen van de populatie is noodzakelijk.

Referenties

Criel et al. (1994), Limpens et al. (1997), Stebbings (1988), Valck (2000), Onckelinckx (2001), <http://zwg.atlas.tripod.com/soorten/chiroptera.htm>

Vroedmeesterpad

Alytes obstetricans

Beschrijving

Dit is een kleine pad (adulte dieren zijn 3-5 cm groot), met een ietwat gedrongen lichaamsbouw en relatief grote kop. De ogen hebben een verticale, spleetvormige pupil. Onmiskenbaar zijn de mannetjes die tijdens de voortplantingsperiode de eisnoeren rond hun achterpoten wikkelen en met zich mee dragen. De larven kunnen een totale lengte van 8-9 cm bereiken, maar blijven meestal kleiner (5-7 cm).

Verspreiding

Deze overwegend Zuid-Europese soort bereikt in Vlaanderen de noordwestelijke grens van haar verspreidingsgebied. In Vlaanderen zijn de vindplaatsen beperkt tot de grotere boscomplexen in het Brabants heuvelland, de Voerstreek en een geïsoleerde locatie in Haspengouw.

Ecologie

De vroedmeesterpad is een warmteminnende soort die biotopen met een relatief warm microklimaat verkiest. In onze streken wordt ze veelal gevonden op naar het zuiden gerichte hellingen met open, zonbeschenen plekken, vaak een stenige bodem en voldoende schuilmogelijkheden. Ze wordt ook regelmatig aangetroffen in of nabij boerderijen, kerkhoven, kelders en ruïnes. Als afzetplaatsen voor eieren komen dan ook een grote verscheidenheid van waterpartijen in aanmerking: veedrinkpoelen, bronpoelen, kleine vijvers en zelfs kunstmatige veedrinkbakken. De belangrijkste vereiste is dat de waterpartij het hele jaar door water bevat.

Wettelijke bescherming

- Conventie van Bern
- Bijlage IV van de Habitatrichtlijn
- Beschermd soort in Vlaanderen

Rode lijst-categorie: bedreigd

Bedreigingen

De belangrijkste oorzaak voor de achteruitgang en het verdwijnen van populaties zijn de toenemende verbossing van de landbiotopen en beschaduwing van de voortplantingswaters. Ook de aanleg van talrijke barrières (wegen, woongebieden) verhindert uitwisseling van dieren en de herkolonisatie van voormalige vindplaatsen.

Beschermingsmaatregelen

Het terugdringen van de bebossing en het creëren van open, zonbeschenen plekken in de landbiotopen van deze warmteminnende soort. De variatie in microklimaat kan verhoogd worden door het neerleggen van houtstapels en kleine hopen steenpuin. Beschaduwing van de waterpartijen moet vermeden worden.

Referenties

Bauwens & Claus (1996)

Knoflookpad

Pelobates fuscus

Kenmerken

Dit is een vrij plomp gebouwde pad, die 5-7 cm lang kan worden. De huid is glad met op de rug een erg variabele tekening van bruingroene, bruine of roodbruine vlekken, strepen of banden. Opvallend zijn de relatief grote ogen met een goudkleurig netvlies en verticale pupil. Een duidelijk herkenningsskenmerk is de harde en scherp gerande graafknobbel aan de hiel van de achterpoten. De larven van de knoflookpad kunnen bijzonder groot worden en een totale lengte van 10-12 cm bereiken.

Verspreiding

Het areaal van de knoflookpad strekt zich uit over grote delen van Oost-Europa en aangrenzende gebieden in Azië. De vindplaatsen in België liggen aan de grenzen van een westelijke uitloper van het verspreidingsgebied. In Vlaanderen werd deze soort recent slechts aangetroffen op enkele locaties in de provincie Limburg.

Ecologie

De knoflookpad heeft een verborgen levenswijze, waardoor het erg moeilijk is ze te observeren. Ze wordt aangetroffen op plaatsen waar beek- of riviervalleien grenzen aan rivierduinen of heuvelruggen. Als paaipplaatsen komen weidepoelen, oude meanders, kleine vijvers en vennen met (matig) voedselrijk water in aanmerking. Landactieve dieren zijn strikt gebonden aan terreinen met een losse, zanderige bodem waarin ze zich gemakkelijk kunnen ingraven. Typische voorbeelden hiervan zijn zandige rivier- en beekduinen, gestabiliseerde stuifzandheuvelds in heidegebieden en zandige akkers. De door de knoflookpad bewoonde akkers worden veelal gebruikt voor de teelt van asperges.

Wettelijke bescherming

- Conventie van Bern
- Bijlage IV van de Habitatrichtlijn
- Beschermde soort in Vlaanderen

Rode lijst-categorie: bedreigd

Bedreigingen

De belangrijkste reden van de achteruitgang is ongetwijfeld het verlies van geschikte biotopen. Door de specifieke eisen die de knoflookpad stelt aan zowel de water- als de landbiotoop zal ze slechts zeer plaatselijk geschikte omstandigheden aantreffen.

Beschermingsmaatregelen

Een effectieve bescherming en gericht beheer van de nog resterende vindplaatsen zijn strikt nodig om deze soort te behouden. Bij het beheer van de waterbiotopen moet vooral gelet worden op het beperken van de effecten van verdroging, verlanding en verzuring. In de landbiotopen dient men overmatige begroeiing tegen te gaan en zo nodig open, zandige plekken te creëren.

Referenties

Bauwens & Claus (1996)

Rugstreepad

Bufo calamita

Kenmerken

Een middelgrote pad (lichaamslengte: 4-7 cm) met relatief korte, forse poten. De rug is grijsbruin met donkere en lichte vlekken en stippen en in het midden een kenmerkende, smalle geelachtige streep. De vrij grote ogen zijn geelgroen met een horizontale pupil. Bij roepende mannetjes, die een karakteristiek geluid produceren, is de grote keelkwaakblaas erg opvallend. De gitzwarte larven worden slechts 1,5-2,5 cm groot.

Verspreiding

De rugstreepad komt voor in zowat heel West-Europa. In Vlaanderen komt de rugstreepad in alle provincies voor, maar vaak beperkt tot slechts enkele plaatsen. De belangrijkste concentraties van vindplaatsen bevinden zich aan de kust, het Waasland, het Hageland en vooral in de Antwerpse en Limburgse Kempen, waar ook de grootste populaties worden aangetroffen.

Ecologie

Dit is een warmteminnende soort met een gravende levenswijze. Ze is vooral gebonden aan terreinen met droge, losse en snel opwarmende bodems. In Vlaanderen treffen we de rugstreepad aan in ruwweg twee typen terreinen. Het eerste type zijn duin- en heidegebieden, waar landactieve rugstreepadden zich vooral ophouden op zonbeschenen plaatsen met een schrale begroeiing. Als voortplantingsplassen gebruikt ze de ondiepe, zonbeschenen oeverzones van vennen en ondergelopen weilanden en akkers. Tot het tweede type behoren geaccidenteerde, zoals klei-afgravingen, zandgroeven, bouwterreinen, enz. Hier plant de soort zich voort in ondiepe plassen met weinig of geen vegetatie. Nieuw gegraven plassen worden vaak snel gekoloniseerd, maar worden ongeschikt van zodra de watervegetatie een permanent karakter krijgt.

Wettelijke bescherming

- Conventie van Bern
- Bijlage IV van de Habitatrichtlijn
- Beschermd soort in Vlaanderen

Rode lijst-categorie: zeldzaam

Bedreigingen

De soort is recent vooral verdwenen uit een aantal van de meer geïsoleerd gelegen vindplaatsen.

Beschermingsmaatregelen

Bescherming van de resterende vindplaatsen. Door zijn voorkeur voor erg dynamische milieus dient er bij het beheer van zijn biotopen te worden afgeweken van de klassieke maatregelen.

Referenties

Bauwens & Claus (1996)

Boomkikker

Hyla arborea

Kenmerken

Dit is een kleine kikker (lichaamslengte tot 3,5-5 cm) met een gladde grasgroen gekleurde huid. Kenmerkend zijn de hechtschijfjes aan het uiteinde van de vingers en tenen. De mannetjes produceren een erg luide roep met behulp van een grote keelkwaakblaas. Boomkikkerlarven zijn vrij licht gekleurd en vertonen ze een goudgroene schijn.

Verspreiding

Het areaal van de boomkikker strekt zich uit over grote delen van Midden- en Zuid-Europa. In Vlaanderen is deze soort momenteel beperkt tot drie gebieden: Knokke-Heist, Midden-Limburg en de Maasvallei. Op enkele uitzonderingen na zijn de resterende populaties erg klein en onderling geïsoleerd.

Ecologie

Als voortplantingsplaatsen komen allerlei ondiepe en stilstaande zoetwaterplassen in aanmerking. Belangrijk is wel dat het water goed en langdurig door de zon beschenen wordt en dat de plas niet droogvalt voor het einde van de zomer. De landbiotopen van de boomkikker bestaan uit zonbeschenen ruigtevegetaties, houtwallen en bosranden met zowel een dichte kruid- als struiklaag. Landactieve boomkikkers wordt meestal waargenomen op braamstruiken en op de bladeren van allerlei hoge kruiden (bv. schermbloemigen) en struiken. Het is belangrijk dat geschikte landbiotopen aanwezig zijn in de directe omgeving van de voortplantingsplas.

Wettelijke bescherming

- Conventie van Bern
- Bijlage IV van de Habitatrichtlijn
- Beschermde soort in Vlaanderen

Rode lijst-categorie: met uitsterven bedreigd

Bedreigingen

Tijdens de afgelopen 20 jaar, maar ook reeds vroeger, verdwenen een groot aantal vindplaatsen en zijn de aantallen dieren in de meeste populaties sterk afgenomen. De juiste oorzaken hiervan zijn vermoedelijk erg divers en verschillen van populatie tot populatie. De resterende populaties zijn vaak zo klein dat ze op het punt staan te verdwijnen.

Beschermingsmaatregelen

De resterende vindplaatsen zijn gelegen in natuurreservaten, met uitzondering van deze aan de Oostkust. Er wordt aandacht besteed aan het beheer en de (her)aanleg van water- en landbiotopen. Intensivering van deze inspanningen lijkt evenwel noodzakelijk.

Referenties

Bauwens & Claus (1996)

Heikikker

Rana arvalis)

Kenmerken

Dit is een relatief kleine kikker (lichaamslengte tot 6 cm) die sterk lijkt op de Bruine kikker. De heikikker is slanker gebouwd, heeft een spitsere snuit en de meeste dieren hebben een brede lichtgekleurde band op het midden van de rug. De larven bereiken een totale lengte van 4-5 cm en zijn erg moeilijk te onderscheiden van larven van de Bruine kikker.

Verspreiding

De heikikker bewoont een erg groot gebied dat zich uitstrekt over het noorden en oosten van Europa en Azië. De vindplaatsen in Vlaanderen liggen op de zuid-westgrens van het areaal en zijn beperkt tot de provincies Antwerpen en Limburg.

Ecologie

In Vlaanderen is de heikikker strikt gebonden aan voedselarme milieus zoals vochtige heidevelden, laagveengebieden en voedselarme moerassen. Als voortplantingsplaatsen gebruikt ze vennen, grachten en kleine vijvers die voedselarm of matig voedselrijk water bevatten. De eiklompjes worden veelal afgezet op ondiepe plaatsen met weinig schaduw. Landactieve heikkikkers houden zich op in vochtige heiden, heischrale graslanden en bossen.

Wettelijke bescherming

- Conventie van Bern
- Bijlage IV van de Habitatrichtlijn
- Beschermde soort in Vlaanderen

Rode lijst-categorie: zeldzaam

Bedreigingen

De oppervlakte van de voorkeursbiotopen (heiden en voedselarme laagveenmoerassen) is tijdens de laatste eeuw enorm afgenomen. Momenteel liggen genieten deze biotopen vaak een zekere graad van bescherming, maar ze blijven evenwel erg gevoelig voor allerlei verstoringen van buitenaf. Hiertoe behoren een toenemende verzuring van het oppervlaktewater door zure neerslag.

Beschermingsmaatregelen

Een verzuring van de paaipplaatsen dient te worden vermeden, aangezien het bijzonder negatieve en moeilijk te verhelpen effecten zou kunnen hebben op het voortplantingssucces en dus op de overleving van de resterende populaties.

Referenties

Bauwens & Claus (1996)

Gladde slang

Coronella austriaca

Kenmerken

De gladde slang is een vrij kleine, slanke slang (totale lengte: 50-70 cm) met een onopvallende overgang tussen het lichaam en de smalle kop. De rugzijde is meestal bruingrijs met twee rijen donkerbruine of zwarte vlekken. Een donkere band loopt vanaf het neusgat, door het oog, boven de mondhoek tot in de hals. De ogen zijn klein en hebben een ronde pupil. De kleine kop is aan de bovenzijde bedekt met grote schilden.

Verspreiding

De gladde slang leeft in het grootste deel van Europa. De afgelopen 20 jaar werden gladde slangen in Vlaanderen enkel waargenomen in de provincies Antwerpen, Limburg en Vlaams-Brabant. Door haar eerder verborgen levenswijze wordt deze soort wel vaak over het hoofd gezien.

Ecologie

Gladde slangen hebben in Vlaanderen een duidelijke voorkeur voor droge, zonbeschenen terreinen. Ze worden hoofdzakelijk waargenomen in heideterreinen, vooral in de drogere delen ervan, zelfs in de omgeving van landduinen. Toch zijn er ook vindplaatsen in nattere biotopen, zoals de omgeving van vennen of in beekvalleien. Verder werden ook dieren waargenomen in zandgroeven, in kapvlakten in bossen, langs spoorwegbermen en op grazige, naar het zuiden gerichte hellingen.

Wettelijke bescherming

- Conventie van Bern
- Bijlage IV van de Habitatrichtlijn
- Beschermde soort in Vlaanderen

Rode lijst-categorie: kwetsbaar

Bedreigingen

De achteruitgang van deze soort is vermoedelijk vooral te wijten aan het verdwijnen en versnipperen van geschikte leefgebieden, zoals structuurrijke heidegebieden en open bossen.

Beschermingsmaatregelen

Door haar verborgen levenswijze is er van deze soort weinig geweten. Bijkomende studies van de verspreiding, leefgewoonten en biotoopvereisten van de gladde slang zijn dringend gewenst. Specifieke beheersmaatregelen voor deze soort bestaan vooral uit een aangepast beheer van de nog resterende heideterreinen en een herstel van verbindingselementen tussen de verschillende delen van het leefgebied. Open, zandige plekje, naast een dichte begroeiing van lage heide en grasvegetaties met verspreid staande bomen en struiken vormen een ideale biotoop.

Referenties

Bauwens & Claus (1996)

Referenties

Bauwens, D. & Claus K. (1998)

Criel, D. et al (1994).

Limpens et al (1997)

Stebbing (1998)

Valck, F. (2000). Hamsteren in Vlaanderen. De Wielewaal, jg /4:128-130

Onckelinckx, T. (2001). Habitatkaart voor de Hamster (*Cricetus cricetus*).

Stageverslag Bio-Ingenieur, Land- Bosbeheer. Rijksuniversiteit Gent.

<http://zwg.atlas.tripod.com/soorten/chiroptera.htm>